

Маринела Параскова Младенова

ЕЗИКЪТ НА БЪЛГАРИТЕ ОТ РУМЪНСКИ БАНАТ В НАЙ-НОВО ВРЕМЕ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ

За първи път научен интерес към говора на българите, преселници в историческата област Банат, проявява преди повече от сто години проф. Любомир Милетич.¹ През 1885 г. той посещава за първи път Винга и Стар Бешенов (днес на територията на румънски Банат) и интересът му към историята, езика, културата, традициите, книжнината и бита на банатските българи католици намира израз в няколко публикации (вж. напр. Милетич 1896, 1897, 1900, 1987). От тогава до днес е натрупан значителен брой изследвания, посветени на това българско малцинство, запазило близо три века далеч от Родината² своята национална идентичност и език. Без да се спираме тук на сложната и драматична съдба на банатските българи през годините, която е сравнително добре проучена и описана и в публикации от най-ново време (вж. Стойков 1967: 9–15; Нягулов 1999; Георгиев 2010), следва да отбележим, че почти всички изследователи подчертават основната роля на езика и книжнината, създадена на банатски книжовен език, за съхраняване на идентичността им в езиковото обкръжение на унгарци, румънци, немци, хървати, сърби и др. Един от най-добрите познавачи на банатския говор, проф. Стойко Стойков, отбелязва по този повод: „Банатският говор, независимо от двувековната си пълна откъснатост от общобългарския език, от изпитаните про-

¹ Едно от големите имена в българската славистика и хуманитаристика. Доктор по философия и славянска филология на Загребския университет, Ректор на Софийския университет през 1900–1901 и 1921–1922 г.; председател на Българската академия на науките от 1926 г. до смъртта си; председател на Македонския научен институт от 1927 г. до смъртта си; Доктор хонорис кауза на Харковския университет; дописен член на Руската академия на науките в Санкт Петербург, на Руското историческо общество, на Чешката академия на науките в Прага, на Полската академия на науките в Краков, на Чешкото научно дружество, на Научното дружество „Шевченко“ в Лвов, на Унгарското етнографско дружество в Будапеща и на Руския археологически институт в Истанбул; почетен член на Италианския институт за Източна Европа в Рим и др. Автор на над 400 книги и монографии, студии, статии, рецензии, част от които на немски, френски, сърбо-хърватски, руски език.

² Изселването на банатските българи от района на Чипровец и околията му започва още през 1689 и 1726–1730 г., след разгрома на Чипровското въстание (вж. напр. Милетич 1897; Нягулов 1999 и др.).

дължителни и силни чужди влияния и от сравнително малкия брой негови носители – само около 15000 души, и то пръснати в няколко доста отдалечени едно от друго села – е устоял на всички опити за асимилация и се е запазил добре. Той показва чудната съпротивителна сила на народната реч, когато носителите ѝ имат будно народностно съзнание“ (Стойков 1967: 6). На професор Стойков дължим и най-пълното към момента описание на говора на банатските българи, представено в две самостоятелни монографии и в множество отделни статии (вж. Стойков 1958а, 1958б, 1958в, 1958г, 1959а, 1959б, 1960, 1961, 1967, 1968). Ст. Стойков изследва същите селища – Стар Бешенов и Винга – които близо петдесет години преди това посещава и Л. Милетич. Последователно и задълбочено, на основата на богата и разнообразна езикова фактология в продължение на няколко години Стойков систематизира и описва събрания материал,³ като специално внимание отделя на чуждите културни влияния върху говора и на заемките, проникнали в него. Като цитира тъжната констатация на Милетич от края на XIX век, че банатските българи „са обречени на асимилиране и бързо ще изчезнат“ (Стойков 1967: 14), Стойков стига до извода, че тези опасения са неоправдани и прави заключението, че „българското съзнание и българският дух както в миналото, така и сега, се поддържат главно от простия, неукия народ, от привързаните към земята и селото си земеделци. Интелигенцията, с малки изключения в миналото се е поунгарчвала, а сега се порумънчва“ (пак там, 14).

Доколко оправдана се оказва тази констатация днес, повече от петдесет години след излизането на неговите фундаментални изследвания на банатския говор? Каква е днешната езикова ситуация, доколко динамичните процеси на езикова глобализация, намиращи израз в интензивното навлизане на т.нар. интернационализми във всички европейски езици, са рефлектирали върху банатската книжовна норма и върху нейната лексика, това са въпросите, които очакват своите отговори и които трудно биха могли да бъдат дадени в рамките на една статия. Целта ни по-скоро е да привлечем вниманието към една проблематика, която си заслужава да бъде изследвана позадълбочено. Следва да се отбележи, че към момента основната част от публикациите, излезли в България и свързани с банатските българи, в езиковата част на изложението си се опират най-вече на изследванията на проф. Стойков (напр. Нягулов 1999). Липсват нови езиковедски проучвания, отчитащи промените в лексикалната система на банатския книжовен език, породени от процесите на глобализация и интернационализация в общоевропейски план.

³ В предговора към книгата си *Банатският говор* авторът отбелязва: „Изобщо при описанието на банатския говор положих големи усилия да представя по възможност пълно, дори изчерпателно този интересен български диалект“ (Стойков 1967: 7).

Преди да пристъпим към същността на изложението, трябва да бъдат направени няколко уточнения, свързани със специфичната ситуация, пред която е изправен съвременният изследовател на банатския български език. От една страна, в българската езикова традиция банатският книжовен език се разглежда като втора писмено-регионална норма на българския език,⁴ използвана извън държавните граници на България и ползваща латиницата като графична система. На него, от кодификацията му през 1866 г. до днес, е създадена впечатляваща (с оглед условията, при които е съществувал и се е развивал) като обем и тематика книжнина (вж. Телбизов–Векова–Люлюшев 1996: 85–156). От друга, обаче, в центъра на езиковедските проучвания върху него до момента са основно диалектните му особености. Изследването на един диалект предполага събиране и анализ на езиков материал в сферата най-вече на устната комуникация и макар в своето описание Ст. Стойков (1967: 7) да отбелязва, че е използвал „всички възможности за проучване на говора – като се почне от пряко разпитване и записи на магнетофон и се свърши с доста богатата банатска книжнина“, неговата основна цел е да представи „по възможност пълно, дори изчерпателно този интересен български диалект“. Това обяснява и защо събраната и анализирана лексика е представена основно с транскрипция на кирилица. Това създава известни неудобства при ползването например на приложения от Стойков доста подробен речник на банатския говор, където думите не фигурират според оригиналното им изписване в банатската норма на латиница, а в транскрибиран кирилски вариант. Заедно с това, отчитайки факта, че банатският говор има и наддиалектен характер и с кодификацията си придобива статут на регионална книжовна норма на българския език, Стойков отбелязва: „В своя развой от диалект към книжовен език банатският говор споделя общите закономерности на първоначалното развитие на книжовните езици, което се свежда почти изключително до обогатяване на тяхната лексика във връзка с разширяването на функциите им“ (пак там, 457).

Това обяснява и факта, защо авторът отделя толкова голямо внимание на лексиката на този говор, на историческите пластове в нея и на заемките както от езици, с които банатският български е бил най-дълго в контакт, така и от международната културна лексика. Обогатяването на лексиката на този говор продължава особено интензивно в днешно време, но поради специфичните обстоятелства и условия, при които се развива, ограни-

⁴ В предговора на монографията си *Банатския говор* Стойков (1967: 6) отбелязва: „През втората половина на XIX век банатските българи си създават своя самостоятелна писменост и развиват значителна книжнина. За нейните цели те издигат своя говор до книжовен език и така се създава втори български книжовен език“.

чените му функции⁵ и най-вече, поради факта, че липсва държавна институция, оторизирана да полага грижи за регулиране на книжовната норма и проникването на нови думи в лексикалната му система, банатският книжовен език днес може да бъде определен като саморегулираща се система. В нейното развитие и при промените в лексикалния ѝ състав трябва да се отчита действието на две, до голяма степен противоположни, тенденции: консервативна (съхраняваща) – целяща да консервира и запази говора, предпазвайки го от многобройните чужди влияния, на които е бил изложен през годините, откъснат от естествената му среда и в плътно чуждоезиково обкръжение, и динамична (глобализираща), чието въздействие много отчетливо се наблюдава през последните две десетилетия и е пряко свързано с интензивните обществени, политически и културни промени, които Европа преживя и които намериха силно отражение в най-динамичната субсистема на езика – лексикалната.

Процесите, на които сме свидетели през последните години в областта на езиковата глобализация, няма как да не рефлектират върху речниковия състав на банатския български, независимо че поради по-ограничените му функции можем да очакваме това влияние да бъде по-слабо в сравнение с влиянието, което се наблюдава в други книжовни езици. С отварянето на границите, с навлизането на интернет технологиите и появата на онлайн комуникацията, банатският български се отваря за навлизане не само на нова лексика от различни сфери (т.нар. интернационализми), но за първи път се открива и възможността за директен контакт и влияние върху него от страна и на книжовния български език. Същевременно интернет технологиите позволяват създаденото от банатските българи духовно наследство да стане достъпно за света, да съхрани духа, езика и традициите им и да ги предаде на потомците им, пръснати днес по целия свят. Двадесет и първи век опроверга една от констатациите, направени от Ст. Стойков, цитирана по-горе. Именно банатската интелигенция днес е тази, която пази българското съзнание и българския дух, която популяризира книжовното дело на предците си, създавайки сайтове, блогове, онлайн библиотеки, вестник и списание, разпространявани и в електронен вид. Заедно с това текстовете, поместени там, са ценен източник на информация и от езикова гледна точка, доколкото дават възможност да се наблюдават динамичните промени в банатската лексикална система от най-ново време, както и да се анализират отделни тенденции и посоки на развитието ѝ. Наблюденията ни по-долу са базирани преди всичко на текстове на банатски книжовен език, публикувани в няколко сайта: в блога на Ник Марков – *Sveta ud pukraj námu* (A blog written in

⁵ Да задоволява литературни, религиозни, обществени, научно-популярни и др. потребности (Стойков 1968: 18–21).

the Banat Bulgarian language for Banat Bulgarians worldwide) <<http://www.starbisnov.blogspot.com/>>; сайта на Stár Bišnov <<http://www.starbisnov.ro/v1/index.php>>; и виртуална библиотека, <<http://biblioteka.awardspace.us/index.htm>>, включваща книги, написани основно на банатски български език в различни области: религия, история, поезия, проза, ръкописи, календари, спомени и други и сайта на Ansambala na balgarete palučene ud Stár Bišnov <<http://www.palucenka.webs.com/>>.

Тези наблюдения нямат претенции за изчерпателност, по-скоро целят да обърнат внимание върху тази интересна проблематика и да очертаят някои от регистрираните тенденции.

Най-голям интерес, с оглед интересуващата ни проблематика, безпорно представляват текстовете в излизания от 1990 г. насам вестник *Náša glás*, в който се публикуват статии на банатски български, български и румънски език, като превес имат написаните на банатски. От една страна, вестникът започва да излиза в годината, с която свързваме едни от най-значимите по-нататъшни обществено-политически и икономически промени, дали силен тласък върху процесите на езикова глобализация и интернационализация, и в известен смисъл е техен съвременник. От друга, разнообразните рубрики и теми, представени на страниците му, позволяват наблюденията да бъдат направени върху текстове от различни тематични области – история, култура, религия, спорт, компютърни технологии, политика, икономика и т.н. Обстоятелството, че днес всички носители на банатския български са билингви (някои от по-възрастните представители на малцинството, освен румънски, говорят също и унгарски език), както и отбелязаният вече факт за редуцираните функции на банатския като книжовен език, са предпоставка в определени комуникационни сфери, свързани с държавна администрация, банково дело, икономика, политика и др., по-често да се използва официалният държавен език – румънският. Това може да обясни по-слабият интензитет, с който в банатския български навлизат неологизми и интернационализми от определени тематични области (например политика, банково дело, мениджмънт, масова култура, идеология и т.н), в сравнение с повечето съвременни европейски езици, където се наблюдават подобни процеси.

От друга страна, стремежът към самосъхранение и оцеляване, действащ през всичките години на самостоятелния му живот в чуждозиково обкръжение, се оказва изложен на сериозни изпитания. Носителите на банатския български език, поради факта, че липсва официална институция, която да следи и да регулира кодификационните процеси и тенденции в езика, се намират в ситуацията да разчитат тази роля да бъде поета до голяма степен от средствата за масова комуникация, издавани от банатската общност. Сред тях най-значимо място заема вестник *Náša glás*. Един бърз поглед върху от-

делните рубрики⁶ в него показва, че в теми, посветени на културни събития, на исторически личности, на християнски и семейни празници, разкази, приказки, поучения и т.н., заемащи основната част от съдържанието на вестника, е налице определен стремеж да се съхрани самобитността на езика, да се използват средства от собствения му лексикален фонд и броят на неологизмите и интернационализмите в тези комуникативни сфери е до голяма степен ограничен. Това не изключва появата им в отделни контексти, като заетите думи се характеризират със сравнително висока степен на адаптация в системата му. Интерес представлява и въпросът дали новите думи (т.нар. интернационализми) навлизат в банатски непосредствено от изходния език – английски, или чрез посредничеството на някои от съседните езици – сръбски, румънски, унгарски или от български език. Едва ли на такъв ранен етап на проучване въпросът би могъл да получи убедителен отговор, но по-вероятно е това да става по различни пътища, включващи всеки един от изброените възможни източници. Анализът на текстовете от отделните рубрики на вестника сочи, че за интензивно и стихийно навлизане на интернационализми в лексиката на банатския език днес може да се говори основно в сфери, свързани с комуникациите и интернет технологиите. За скоростта, с която те навлизат системата, говори фактът, че в много от случаите се заемат от английски език директно, без превод и без адаптация към новата езикова система, като се запазва и оригиналният правопис на английски. Подобни процеси не са чужди и на съвременния български език. Анализирайки интернационализационните процеси в българския език от края на ХХ в., К. Вачкова (1999: 60) отбелязва: „Някои от заемките навлизат в езика приемник толкова бързо, че вносителите им дори не се опитват да ги транслитерират и ги изписват направо на английски...“.

Това заключение с пълна сила важи и за банатския български, единствената разлика е, че използването на латиницата като графична система ги прави по-малко „видими“, в сравнение с текстове на кирилица.

По-долу ще представим няколко примера, илюстриращи извода по-горе. Фактът, че новите заемки все още не са получили масово разпростра-

⁶ Постоянните рубрики в него са: 1) Актуални събития, свързани с живота на българите от румънски Банат – срещи, фестивали, спортни събития, богато илюстрирани с цветни снимки; 2) Рубрика *Pate, Istenata i Života*, в която се публикуват статии, посветени на християнски празници или личности; 3) Историческа рубрика, в която се представят лица и събития от българската история и от историята на банатските българи; 4) Новини от България; 5) Хроника – съдържаща съобщения за семейни празници, поздравии за рождени дни и годишнини или отбелязване на тъжни събития от живота на членовете на общността; 6) Всекидневна молитва; 7) Рубрика за новини от света на компютърните и мобилните технологии.

нение, често налага да бъдат „преведжани“ за читателя в скоби. Подобен превод се наблюдава сравнително често, той е и в двете посоки и доказва, че процесът на утвърждаването им се намира все още в преходен период. Срв.:

Idna ud náj-gulemite ulesnénjéta ij ekráne za upravlevanji na Home Dashboard, kojtu sigá ij razdelén sámú na čitiri usnovni sekciji: TV Live (televizija na žuvu), Premium Content (platéni uslugji), TV Apps (TV prográmi) i launcher Bar (menju za barz dostap) (Náša glás, 2011, №1, 11).

Spured náj-presnite screenshots pujavili se u Internet, izgadva či u novija Microsoft Office 15 za se pujavi nov program imenuvan Moorea (pu imetu na idin ostrov ud Francuzkata Polinezija).

Toj ima idin procesor NVIDIA Tegra T200 ud 1 GB, 512 MB RAM, tvard disk ud 32 GB, dvá senzorni ekráne ud pu 14 inch, puddarže multitouch i idnovremenna rabota s po-više prográme, no dáva i vazmožnust za gladenji na filme sas visoka rezoljucija (HD).

Posle za nastrojéti Media Player Classic, katu treba da izklučiti sate ugradéni dekodere (Internal Filters) i da dudadéti kača vanšin filter (External Filters) fddshow raw video filter.

Na kámaka naričen, razbire-se, E-Tomb (E-Kámak), ima ugudin idin kluč Bluetooth prez kojtu, s pumuštta na mobilin telefonj naprimer, familijata i drugárete na pukojnija za možat da razgladet sate tezi materiále (Náša glás, 2011, №9, 11).

И ако влиянието на английски в процесите на интернационализация на лексикалните системи на съвременните европейски езици е обект на множество публикации, като част от констатациите на изследователите са доста сходни и различията се търсят най-вече в модела на адаптация на новите думи в системата на езика приемник, за нас тук много по-интересен е въпросът доколко днес можем да говорим за динамични процеси и тенденции, свързани с влияние от страна на българския език върху банатския български (което е било почти напълно изключено повече от двеста години). По-долу ще отбележим отделни примери, които ни дават основание да смятаме, че през последните години такива тенденции определено са налице. Те могат да бъдат търсени в няколко посоки:

1) Авторите на публикации използват като източник български електронни медии или сайтове, като превеждат директно информацията от български на банатски език. Срв. напр.:

Pisalka, kamera i recorder

Nizavisimu dali sti ja ugudili u džéba, na bjurotu ali u suporta za plájvase i pisálči, tá za prudalžáva da si varši rabotata, biz nikuj ud naokulu da si dadé isáp, či u saštmost ij hurtata za idna videokámera (Náša glás, 2011, №1, 11);

Писалка, камера и диктофон

Независимо дали сте поставили псевдо-писалката небрежно в джоба си, на бюрото или в кутийката за моливи, тя ще продължава да върши своята работа, без никога от околните да подозира, че това всъщност е камера. <http://www.computers.bg/shpionski_igrachki_za_malki_i_golemi.html>;

„Hitrite televizore na LG razpulágat sas náj-dubrite tehnologii za vrazka s internet, katu pu tozi náčin usigurevat bizgranični vazmožnosti za zabáva‘ – ubjasneva Havis Won, predsedátel na LG Home Entertainment Company. „Smi se uslušeli u prepuračite na naše kliente i smi sazdáli idnij a produkti tolkus lésni i intuitivni, či na práktika sekuj ud familijata moži da se rádva na novite vazmožnosti na televizionnite tehnologii‘ – ij dupalnal toj. (Náša glás, 2011, пактам);

„Умните телевизори на LG разполагат с най-доброто от технологиите за връзка с интернет, като по този начин осигуряват безгранични възможности за забавление‘, обясни Хавис Уон, Президент и Главен изпълнителен директор на LG Home Entertainment Company. „Вслушахме се в препоръките на нашите клиенти и сътворихме продукти, толкова лесни и интуитивни за използване, че на практика всеки в семейството може да се радва на новите възможности на телевизионните технологии още днес‘, допълни той. <<http://www.lg.com/bg/lg/novini/presa/statiya/lg-electronics-predstavi-novi-umni-televizori-v-las-vegas.jsp>>

2) За липсващи в банатския език домашни названия навлизат като нови думи заемки от български език, като в скоби често е посочено познатото румънско съответствие или, в по-редки случаи, дума от банатския език. Срв.:

Tojest, u idin kubičin miliméter sa sabráni idin mikroprocesor Phoenix ud tréču pukulénji, idin senzor za izmervanji na kravnotu naláganji (tensiune arterială), memorija, baterija, solárna kletka i bizdroten rádío s anténa.

Imetu na Apolonij ustánva u istorijata sas izslédvanjéjata varhu koničnite sečenjéta (secțiuni), kujatu sa ukázali...

...u kujatu sa učástvali predstavitelje ud 54 daržávi, ij bilá prejata (adoptată) Deklarácijata za Protekcija na Ditetu (Náša glás, 2010, №22,6);

U saštunst ij hurtata za... – razbire se – na moderni sablekálnja (vestiare) sas gurašta uda ugrejana sas slančeva energija (Náša glás, 2010, №13,1);

Drugostta (alteritate) se prejéme kača neštu dádinu i ustánva kača niizmenna část ud ,náštu‘ (Náša glás, 2010, №18,3);

U unazi epoka, hudožnika u Balgárijia néma drugu puljé za dejnust udvan ikonopisa (iconografia)... (Náša glás, 2010, №19,4);

U tuj se kriji istenskotu, gulemu vlijánji, kujétu Vladimir Dimitrov – Májstora ij ima ne sámu varhu balgarskotu izobrazitelnu izkustvo (arte plastice), no i varhu celata evolucija na balgarskata duševnust.

S négu ima ustín dogovor (kuntrákt, razbirenji) za i j badešta rabota u Amerika.

Tarsejči ideálnija tip i točnata karakterna ikonografija, toj dustiga du filosofski zaključenjeta (concluzii)... (Náša glás, 2010, № 23–24, 4).

3) Директно се заемат цели синтактични конструкции, повлияни от съвременния български, които можем да определим като „интернационални клишета“. Срв. напр.:

Organizacijata na Frankofonijata sadarže dnés 70 daržavi členci i se predstáve kača idno ogromnu prostránstvu na dialoga meždu kulturi i civilizácii, kujatu puddaržet kulturnotu ráznuobrázie i trájnotu razvivanji na demokratičesčite cennusti i duha na tolerántnustta, razbirenjétu i utvárenjétu, kujétu nadmeneva uputrebuvanjétu na francuzčija jazič (Náša glás, 2010, № 7, 3);

2. Saštu sa zali del po-više vidni licá ud administrativnata, ekonomičnata i kulturnata sfera ud okruga Timiš i udd Timišvár (Náša glás, пак там).

Това явление става възможно през последните години, когато комуникацията на банатските българи с езика на родината им се осъществява по различни пътища: интернет комуникации и електронни медии, изучаване на книжовния език в училище, прием на студенти от Банат в български висши училища, организиране на летни лагери и екскурзии за деца от Банат в България, изпращане на учители от България, разпространение на български учебници и книги и т.н.

Примерите от източниците, с които разполагаме, могат да бъдат многократно умножени, но и представените дотук са достатъчни, за да направим няколко предварителни извода:

1) Езикът на българите в румънски Банат не е останал изолиран и не може да бъде разглеждан откъснато от глобалните процеси и промени, протичащи в лексикалните системи на съвременните европейски езици.

2) Липсата на официален орган, регулиращ правописните и правоговорните норми на банатския български език прехвърля отговорността за съхраняването и обогатяването на банатския език днес върху интелигенцията от българската общност в Банат – журналисти, учители, писатели, историци, на всички пишещи хора. Динамиката на процесите, голямото количество нова лексика, която навлиза с новите понятия и явления, поставя пред изпитание техния лингвистичен усет и умение да преценят до каква степен езикът да бъде пропусклив за многобройните чужди елементи, така че да не се обезличи и да запази своята самобитност и уникалност.

3) Тези най-общи предварителни наблюдения показват също, че динамиката в лексикалната система на банатския български език през последните две десетилетия определено заслужава едно цялостно, задълбочено и пълно изследване на този интересен говор, представляващ неразделна част от българското езиково пространство.

ЛИТЕРАТУРА

- Вачкова, К. 1999, Интернационализационни процеси в българския език от края на XX век. В: *Internacionalizáció v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Bratislava, 59–66.
- Георгиев, Л. 2010, *Българите католици в Трансилвания и Банат (XVIII – първата половина на XIX в.)*. София: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.
- Милетич, Л. 1896, Седмиградските българи. *СБНУ XIII*, 153–256.
- Милетич, Л. 1897, Заселението на католишките българи в Седмиградско и Банат. *СБНУ XIV*, 284–543.
- Милетич, Л. 1900, Книжнината и езикът на банатските българи. *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина XVI–XVII*. София, 339–482.
- Милетич, Л. 1987, *Изследвания за българите в Седмиградско и Банат*. София: Наука и изкуство.
- Нягулов, Б. 1999, *Банатските българи: Историята на една малцинствена общност във времето на националните държави*. София: Парадигма.
- Стойков, Ст. 1958а, Изчезване на имперфект и аорист в банатския говор. В: *Славистичен сборник: По случай IV Международен конгрес на славистите в Москва, т. 1: Езиконание*. София: БАН, 185–208.
- Стойков, Ст. 1958б, Палаталные смычные шумные согласные в банатском болгарском говоре. *Cercetări de lingvistică III*, 471–476. (Supliment.)
- Стойков, Ст. 1958в, Румънски влияния върху лексиката на българския банатски говор. В: Rosetti, A. (ред.), *Omagiu lui Iorgu Iordan: Cu prilejul împlinirii a 70 de ani*. București: ARPR, 821–830.
- Стойков, Ст. 1958г, Сърбохърватски влияния върху банатския говор. *Български език* № 4–5, 357–370.
- Стойков, Ст. 1959а, Едно ново явление в българския вокализъм: Изпадане на гласната *и* в края на думата в говора на с. Бешенов, Банат. *Български език* № 1, 12–19.
- Стойков, Ст. 1959б, Унгарски заемки в банатския говор. *Език и литература XIV*, № 3, 176–190.
- Стойков, Ст. 1960, Говорът на с. Бешенов в Банат. *Български език* № 2–3, 188–217; № 4, 320–331; № 5, 385–401.
- Стойков, Ст. 1961, Немски заемки в банатския говор. *Език и литература XVI*, № 6, 19–29.
- Стойков, Ст. 1967, *Банатският говор*. София: БАН. (= Трудове по българска диалектология, т. III.)
- Стойков, Ст. 1968, *Лексиката на банатския говор*. София: БАН. (= Трудове по българска диалектология, т. IV.)
- Телбизов, К. – Векова, М. – Люлюшев, М. 1996, *Българското образование в Банат и Трансилвания*. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“.